

Науково-практичний
круглий стіл

**Сучасні виклики для
міграційної політики:
правові, освітні та історичні
аспекти**

Co-funded by
the European Union

Суми 2023

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

**СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ:
ПРАВОВІ, ОСВІТНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ**

Матеріали
науково-практичного круглого столу
(Суми, 24 червня 2023 року)

Суми
Сумський державний університет
2023

Редакційна колегія:

В. М. Завгородня, кандидат юридичних наук, доцент;
А. М. Куліш, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
А. В. Гончаренко, кандидат історичних наук, доцент;
М. В. Плотнікова, кандидат юридичних наук, доцент
А. С. Славко, кандидат юридичних наук;
А. Л. Чернявський, кандидат юридичних наук, доцент;
О. А. Швагер, кандидат юридичних наук

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 2 від 7 вересня 2023 року)

С 91	Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти : матеріали науково-практичного круглого столу, Суми, 24 червня 2023 р. / ред. колегія: В. М. Завгородня, А. М. Куліш та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2023. – 70 с.
------	--

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ЗВО і наукових установ, викладачів закладів вищої та фахової передвищої освіти, вчителів шкіл, виголошені під час проведення науково-практичного круглого столу «Сучасні виклики для міграційної політики: правові, освітні та історичні аспекти», присвяченого актуальним питанням європейської міграційної політики, історії та права і проведеного в межах реалізації освітнього проєкту «101098859-EU4Migration-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH-UA-IBA / ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH «Міграційна політика та право ЄС у контексті цілей сталого розвитку» напрямку «Жан Моне» програми Еразмус +».

Позиція організаційного комітету не завжди збігається з міркуваннями, висловленими учасниками. В збірнику збережено авторські орфографію, пунктуацію та стилістику. Відповідають за достовірність даних та додержання принципів академічної доброчесності учасники науково-практичного круглого столу.

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

ЗМІСТ

<i>Бичай Р. Р.</i> ДЕРЖАВНА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	4
<i>Drakokhrust T. V., Parashchuk V. I.</i> LEGAL STATUS OF CITIZENS WHO WERE DISPALED WITHIN THE TERRITORY OF UKRAINE DURING THE WAR: THREATS AND CHALLENGES. 7	
<i>Гончаренко А. В.</i> МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ФРАНЦІЇ ПІД ЧАС «КРИЗИ БІЖЕНЦІВ» 2015–2017 РР.	10
<i>Гуляєва Л. П.</i> ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК- ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ	13
<i>Дегтярьов С. І.</i> УКРАЇНЦІ-МІГРАНТИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ТА ПІВДЕННОЇ АМЕРИКИ: ДОСВІД САМООРГАНІЗАЦІЇ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	17
<i>Завгородня В. М.</i> РОЛЬ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «СЗУРОВЕЦ ПРОТИ УГОРЩИНИ» У ФОРМУВАННІ МЕДІА-ПОЛІТИКИ ЩОДО ПРОБЛЕМ МІГРАЦІЇ	20
<i>Качур В. О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ У ДОСЛІДЖЕННІ ТЕОРІЇ МІГРАЦІЇ	23
<i>Корнева Т. В.</i> ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПОСЛІДОВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ. 25	
<i>Кузьмін Д. В., Весперіс С. З.</i> СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ ЗАХИСТУ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ МІГРАНТІВ ПРИ ОТРИМАННІ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ	28
<i>Lukianets-Shakhova V. S.</i> CURRENT CHALLENGES TO EU MIGRATION POLICY	31
<i>Лук'янихіна О. А.</i> ВИКЛИКИ МІГРАЦІЇ ТА МОЖЛИВОСТІ ПРОГРАМ ОСВІТНІХ ОБМІНІВ ЄС	34
<i>Міщенко М. В.</i> ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ ДО ЄС	38
<i>Протсавицька Л. С.</i> ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ЗАХИСТ ЇХ ПРАВ В УКРАЇНІ	42
<i>Рассохіна А. М.</i> МЕДІЙНИЙ ПОРТРЕТ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.....	44
<i>Сіньова Л. М.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	48
<i>Славко А. С.</i> ПОНЯТТЯ «СЕРЬОЗНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗАГРОЗИ» В МІГРАЦІЙНОМУ ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	51
<i>Славко О. О.</i> ПРАВО ВПО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	54
<i>Товстий В. О.</i> ІМПЕРСЬКИЙ НАРАТИВ У СЕРЕДОВИЩІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ.....	56
<i>Швагер О. А.</i> ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ВИМУШЕНА МІГРАЦІЯ»	60
<i>Тодоров І. Я.</i> ЄВРОПЕЙСЬКА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ МІГРАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ	62
<i>Циватий В. Г.</i> КОНЦЕПТ «МІГРАЦІЯ» І МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В МОНДІАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРИЧНИЙ, ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ І МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ	65

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОК-ВИМУШЕНИХ МІГРАНТОК В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ

Гуляєва Л.П.

кандидат економічних наук, доцент

Академія праці, соціальних відносин і туризму

стипендіатка,

Польський інститут перспективних досліджень (PIAST)

Військова агресія Росії проти України у 2022 році перетворила питання вимушеної міграції на глобальний виклик. Терміном «вимушений мігрант» називають особу, яка зазнає міграційного руху під впливом факторів примусу, такі як загроза життю та засобам існування [1]. Вимушеними мігрантами можуть бути як внутрішньо переміщені особи (ВПО), так і ті, хто переміщуються в зарубіжні країни. Нині в Україні на обліку перебувають 4 млн. 792 тис. українців, що отримали офіційний статус ВПО [2]. Серед зарубіжних країн надає прихисток найбільшій кількості українців Польща, де зараз перебувають 1, 605 млн. українських громадян, які отримали статус тимчасового захисту [3].

Більшість українців-вимушених мігрантів, як в Україні, так і в Польщі, – це жінки з дітьми. Тікаючи від війни, жінки змушені адаптуватися до життя в нових громадах, шукати нове місце на ринку праці приймаючого регіону/країни, формувати нові джерела доходів. Одним з варіантів самореалізації жінок-вимушених мігранток та формування їх фінансової незалежності від різних форм підтримки може стати підприємницька діяльність. Шляхом заснування власного бізнесу, жінки мають можливість стати самостійними економічними агентами, розвивати свої підприємницькі навички та забезпечувати себе і свої сім'ї власним доходом. Підприємницька діяльність надає жінкам можливість контролювати свою кар'єру та розкрити свій потенціал, а також створює можливості для підтримки інших вимушених мігрантів.

У листопаді-грудні 2022 року в рамках наукового проєкту «Economic and social situation of Ukrainian women -forced migrants in Ukraine and Poland» (IWM-PIASt Fellowship Programme) [4] нами було проведено опитування 1009 українських жінок – вимушених мігранток, що перебували в Україні та Польщі: 589 українських жінок-ВПО, які після 23 лютого 2022 року покинули місце свого постійного проживання в Україні та змушені, втікаючи від війни, переїхати в інші регіони України (незалежно від того, чи отримали офіційний статус ВПО); 420 українських жінок- вимушених мігранток, що після 23 лютого 2022 року покинули місце свого постійного проживання в Україні та перебували на момент опитування у Польщі (незалежно від того, чи оформляли статус біженки або статус тимчасового захисту ЄС).

Опитування було проведено онлайн за допомогою форми Google як інструменту збору даних методом випадкової вибірки. Анкета опитування містила запитання для

оцінки залученості жінок до підприємницької діяльності та самооцінки їх готовності до побудови кар'єри у приймаючій громаді шляхом створення власного бізнесу.

Порівняння реалізації права на підприємницьку діяльність українськими жінками до війни засвідчує наявність відмінностей між показниками двох груп жінок-вимушених мігранток. У групі жінок, що під час війни стали ВПО та залишилися в Україні, маємо нижчу частку жінок, що займалися підприємницькою діяльністю: 8,32% жінок були самозайнятими або фрілансерами без оформлення статусу фізичної особи підприємця (ФОП), 7,81% жінок були зареєстровані як ФОП, 2,21% були власницями бізнесу, оформленого як юридична особа (табл.1). У групі жінок, що під час війни переїхали у Польщу, частка осіб, що займалася підприємницькою діяльністю у всіх вказаних у табл.1 формах, була вищою, особливо серед самозайнятих та ФОП. Отже, можемо зробити висновок, що за кордон під час війни переїхала найбільш активна частка жінок, що займалися підприємницькою діяльністю.

Таблиця 1

Позиції жінок -вимушених мігранток в економіці до та після війни: самозайнятість, фізична особа -підприємець та бізнес у формі юридичної особи

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
<i>Якими були ваші позиції на ринку праці в Україні до війни?</i>		
Самозайнята особа /фрілансер (без оформлення статусу підприємця).	8.32%	12.14%
Фізична особа – підприємець в Україні	7.81%	12.62%
Власниця бізнесу-юридичної особи/робота у власній компанії	2.21%	2.62%
<i>Які ваші позиції на ринку праці України (для респонденток -ВПО в Україні)/ Польщі (для респонденток – вимушених мігранток у Польщі) на момент опитування?</i>		
Фізична особа – підприємець в Україні / Польщі	5.94%	1.90%
Самозайнята особа /фрілансер (без оформлення статусу підприємця) в Україні / Польщі	2.89%	3.10%
Власниця бізнесу-юридичної особи/робота у власній компанії в Україні / Польщі	0.17%	0.95%

Вплив війни після 23 лютого 2022 року на залученість українських жінок, що стали вимушеними мігрантками, до підприємницької діяльності був прогнозовано негативним. Під час війни як українські жінки, що залишилися в Україні, так і ті, хто переїхав у Польщу, показали зниження участі у всіх формах підприємництва. Відсоток самозайнятих осіб та ФОП-ів особливо стрімко скоротився серед українських жінок, що знайшли прихисток у Польщі. Водночас залученість жінок до володіння комерційними юридичними особами скорочувалась в обох групах жінок приблизно однаковими темпами. Вказані відмінності можна пояснити наступним чином. В Україні жінки-ВПО при переїзді в інший регіон проживання не потребували відкриття нового суб'єкта підприємництва, могли будувати з початку або продовжувати підприємницьку справу в приймаючій громаді. Однак, жінки, що переїхали у Польщу, переважно змушені були припинити або тимчасово призупинити підприємницьку діяльність в Україні, однак, не всі з них наважилися й знайшли ресурси для створення нового суб'єкта підприємництва у новій для них країні.

Незважаючи на негативний вплив війни, українські жінки-вимушені мігрантки мають високу готовність та мотивацію до власної справи, як в Україні, так і в Польщі [5]. 41,59% респонденток в Україні та 41,19% у Польщі вже мають власну справу або готові зайнятися підприємництвом (табл.2). 27,5% в Україні та відповідно 30,95%

респонденток у Польщі потенційно зацікавлені у започаткуванні власної справи, якщо матимуть для цього знання та ресурси (відповідь «Ні, не маю знань, ресурсів»).

Таблиця 2

Чи хотіли б ви зайнятися власною справою, підприємництвом?

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
Ні, не маю бажання.	15.28%	13.81%
Ні, не маю знань, ресурсів.	27.50%	30.95%
Так.	37.35%	38.33%
Я вже маю власну справу.	4.24%	2.86%
Важко відповісти.	15.62%	14.05%
Разом	100%	100.00%

Фінансова підтримка для відкриття власної справи та консультації, навчання можуть стати важливими чинниками для поліпшення економічного та соціального становища жінок -вимушених мігранток. На запитання «Яка підтримка особисто вам потрібна для поліпшення вашого економічного та соціального становища?», 22,41% респонденток в Україні та 21,43% в Польщі повідомили про потребу у фінансовій підтримці для відкриття власної справи. Потребують консультацій та навчання щодо відкриття власної справи 14.77% респонденток в Україні та 25,24 % в Польщі.

Відмітимо високу готовність українських жінок до зміни професії та сфери діяльності в новому приймаючому регіоні/громаді/країні (табл.3). Високу готовність до змін (відповіді «Впевнена, що так.» та «Скоріше так.» демонструють 64,14% жінок-вимушених мігранток в Україні та 75,72% в Польщі. Вищу готовність жінок до змін у Польщі можемо пояснити, зокрема тим, що деякі професії, в яких жінки мали досвід роботи в Україні, не так затребувані на ринку праці Польщі або, що частіше, вимагають додаткової кваліфікації в Польщі (просунутий рівень володіння польською мовою, визнання документів про освіту тощо). Тому жінки у Польщі можуть відчувати необхідність змінити професію або навчатися новим навичкам, щоб пристосуватися до місцевого ринку праці.

Таблиця 3

Чи готові ви за потреби змінити професію, сферу діяльності?

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей	
	Україна	Польща
Впевнена, що так.	29.37%	42.62%
Скоріше так.	32.77%	33.10%
Важко відповісти.	23.26%	13.81%
Скоріше ні.	10.36%	7.86%
Точно ні.	4.24%	2.62%
Разом	100%	100.00%

У табл.4 наведено показники самооцінки респондентками рівня своїх можливостей розвивати кар'єру, мати стабільний дохід, стати фінансово незалежною, досягти успіху та займатися підприємництвом. Рівень впевненості жінок у своїх можливостях для розвитку є помірним як в Україні, так і в Польщі, не перевищуючи межу за середнім показником 3 балів з 5 максимально можливих за жодним з критеріїв оцінки. Серед жінок-вимушених мігранток у Польщі спостерігаємо вищі середні оцінки рівня можливостей за всіма критеріями (табл.4).

Таблиця 4

Оцініть рівень ваших можливостей, досягнути вказаних нижче цілей у майбутньому за шкалою від 1 до 5 (1 – немає жодних можливостей, нереалістично, 5 – є всі можливості, це реалістична ціль).

Відповіді респондентів	Відсоток відповідей респонденток					Середня оцінка
	1	2	3	4	5	
Розвивати кар'єру.						
Україна	35.99%	18.51%	21.22%	9.51%	14.77%	2.49
Польща	33.57%	18.81%	24.52%	10.95%	12.14%	2.20
Мати стабільний дохід.						
Україна	17.83%	20.71%	29.71%	11.38%	20.37%	2.22
Польща	13.57%	21.90%	30.48%	13.57%	20.48%	2.24
Стати фінансово незалежною.						
Україна	28.01%	19.19%	23.26%	11.21%	18.34%	2.10
Польща	20.71%	23.10%	28.57%	11.90%	15.71%	2.28
Досягти успіху.						
Україна	22.07%	18.17%	25.47%	12.39%	21.90%	2.09
Польща	17.86%	20.00%	31.67%	15.00%	15.48%	2.29
Займатися підприємництвом.						
Україна	50.76%	15.11%	16.13%	4.92%	13.07%	2.03
Польща	44.52%	22.38%	20.48%	5.71%	6.90%	2.25

Можемо зробити такі висновки:

1. Спостерігаємо відмінності між двома групами жінок-вимушених мігранток щодо їх залученості до підприємницької діяльності. У групі жінок, що залишилися в Україні під час війни і стали ВПО, було менше жінок, які займалися підприємницькою діяльністю, у порівнянні з групою жінок, що переїхали до Польщі.

2. Незважаючи на негативний вплив війни, українські жінки-вимушені мігрантки проявляють високу готовність та мотивацію до розвитку власного бізнесу, щоб забезпечити собі та своїм сім'ям фінансову стабільність. Понад 40% респонденток в Україні та Польщі вже мають власну справу або виявляють готовність зайнятися підприємництвом, що є високим показником.

3. Значна частка вимушених мігранток відчуває нестачу знань та ресурсів, щоб розпочати перші кроки для власної справи. Це вказує на важливість розробки програм підтримки, орієнтованих на надання доступу з навчання підприємництва та фінансових ресурсів для цієї групи жінок, щоб вони могли реалізувати свій підприємницький потенціал.

4. Українські жінки, що мігрували до Польщі, виявили вищу готовність до зміни професії та навчання новим навичкам, що може пояснюватися різницею в попиті на професії на українському та польському ринках праці, необхідністю отримання додаткової кваліфікації для побудови кар'єри й власного бізнесу в Польщі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Perruchoud, R., & Redpath-Cross, J. (2011). *International Migration Law*. N 25. Glossary on migration. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml25_1.pdf (date of access: 21.06.2023).

2. Е-дані. Внутрішньо переміщені особи. *Державне підприємство «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики України»*. URL: <https://www.ioc.gov.ua/dashboardVpo/> (дата звернення: 21.06.2023).
3. Ukraine Refugee Situation. *Refugees Operational Data Portal by UNHCR*. URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (date of access: 21.06.2023).
4. Research project: "Problem aspects of economic and social situation of women forced migrants and ways to their solving: the experience of Ukraine and Poland". Liudmyla Huliaieva. *IWM-PIASt Fellowship Programme*. URL: <https://piast.pan.pl/?lang=en&tab=fellows&elem=652> (date of access: 21.06.2023).
5. Marcin Lis Ukraińcy coraz liczniej zakładają w Polsce firmy. *Business insider*. <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/coraz-wiecej-ukraincow-zaklada-w-polsce-firmy-mamy-dokladne-dane/8w6090f>